

Altertavlerne i Skjoldborg og Kallerup Kirker

af Nina Hobolth

Historien om to altertavler i Thy og om manden, der skabte dem: Axel Poulsen, markant billedhugger med religiøst engagement.

SKJOLDBORG KIRKE

Af protokoller, breve og gamle arkivalier kan man sjældent erfare, hvordan et initiativ til fornyelse opstår. Som oftest er det følelsen af noget utilstrækkeligt eller utidssvarende, der afføder handling og resultater – og ude af trit med mange af tidens nye alterudsmykninger har det været at sidde i Skjoldborg Kirke og se op imod et gråmalt kor, hvis enkle udsmykning var et trækors, opsat i en rundbuet træramme.

Referatet fra et menighedsrådsmøde på Skjoldborg Skole den 17. april 1923 viser, at ideen om en ny udsmykning er ved at tage form, idet menighedsrådet har besluttet en to-punkts handlingsplan: »*Det vedtages at rette en skriftlig Henvendelse til Menighedsraadet i Thisted, hvori det forespørges, om dette er villigt til at overlade Skjoldborg Kirke Nadverbilledet og i bekræftende Fald for hvilken Pris. Fører dette ikke til noget, søger Menighedsraadet at skaffe et Maleri paa anden Maade.*«

Det fremgår af en senere tilføjelse til referatet, at anmodningen om »nadverbilledet« er blevet afslået primo maj, og godt det samme; for udover menighedsrådsmødet den 17. april blev der også holdt et menighedsmøde samme dag, hvor 16 fremmødte mænd enstemmigt vedtog at arbejde for »altertavlen«. Det afvisende svar fra Thisted er nok ikke kommet som en overraskelse, selv om det først lå på skrift den 3. maj, og der har utvivlsomt blandt menighedens medlemmer været folk, der ikke ønskede genbrug, men en helt ny alterudsmykning – »altertavlen« – til deres kirke.

En annonce i *Berlingske Tidende* i foråret 1924 affødte godt 20 besvarelser. Da annoncen

hverken indeholdt krav om motiv eller en økonomisk ramme, var forslagene fra de mange kunstnere meget forskelligartede og indeholdt mange spørgsmål til sognepræsten Henrik Holst, der varetog korrespondancen på menighedsrådets vegne. Nogle kunstnere, som Folmer Bonnén og Kræsten Iversen, bragte allerede udførte kunstværker i forslag; en kunsthandler tilbød et billede af Joakim Skovgaard; og kunstnere som Axel Hou og Rudolf Rud-Petersen, der allerede havde udført talrige kirkeudsmykninger, stillede relevante spørgsmål om materialevalg, dimensioner og eventuelle ønsker fra menighedsrådets side.

En nummereret oversigt over de kunstnere, der fremsendte forslag til udførelsen af altertavlen i

Skjoldborg Kirke før Axel Poulsens altertavle opstilles.

Skjoldborg Kirke, afspejler to runder i udvælgelsen. En række kunstnere er betegnet med ét eller to minusser – kun fem har intet minus, nemlig Folmer Bonnén, Axel Hou, Axel Poulsen, Carl Forup og Henrik Starcke. Valget af Axel Poulsen blev stadfæstet på et menighedsrådsmøde den 13. juni 1924: »*Der forelaa Udkast til en Altertavle i Eg af Axel Poulsen, Kbh. til en Pris af (ca.) 4000 kr.*» Beløbet vil menighedsrådet tilvejebringe via et lån på 1500 kr. og ved at forsøge at få et beløb på ca. 1900 kr. + renter, bevillet til kirkens ombygning og istandsættelse flere år tilbage, frigjort til altertavlen. I protokollen står endvidere: »*Saaftremt der kan skaffes Udvej for ovennævnte Summer, bestilles Billedet hos Kunstneren saa vidt muligt til Levering inden Jul, idet det overdrages ham at søge Altertavlekommissionens Godkendelse og paalægges ham at afholde alle Udgifter udover de 4000 Kr., indtil altertavlen er modtaget af Menighedsraadet efter Opstilling i Kirken.*»

Der foreligger en række breve fra Axel Poulsen til Henrik Holst, fra det første brev i april 1924 over

Axel Poulsen, 1927.

altertavlens opstilling til udbetaling af restbeløbet i sommeren 1925. Fordi Axel Poulsen var en meget kommunikerende og omhyggelig person, giver disse breve et enestående indblik i hele processen, fra bestilling til færdigt værk – en proces, der tog væsentligt længere tid end det ivrige menighedsråd fra starten havde håbet på, da de troede at »leveringen« kunne færdiggøres inden jul. At der gik både påske og pinse, inden altertavlen var på plads i kirken, havde flere årsager.

ALTERTAVLENS TILBLIVELSE

Fra første stund synes Axel Poulsen at vide præcis hvordan han vil udforme altertavlen, nemlig i forlængelse af et arbejde, han har udført til Fredens Kirke i Odense i 1922. Som svar på annoncen i *Berlingske Tidende* skriver han den 8. april 1924:

»Om der kan tænkes være Interesse for en Altertavle skaaret i Eg, vil jeg gerne tegne et forslag naturligtvis uden nogen som helst forbindelse fra den Interesseredes Side. (...) Jeg kunde tænke mig at udarbejde et forslag til en Altertavle i de opgivne eller noget større Maal skaaret i Eg med Farver og Forgyltning samt med lignende Indramning som den paa Fotografiet for cirka 4000 kr.« (citeret, som i resten af nærværende artikel, efter AP's personlige retskrivning)

Godt en måned senere, 18. maj 1924, skriver han atter et brev, nu stilet til Henrik Holst:

»(...) Deres Ide at anvende "De hellige tre Konger" som Motiv til Altertavlen tiltaler mig meget og jeg vil, som jeg forud har sagt, uden Forbindende fra Deres Side, gerne udarbejde en Skitzzze over dette Motiv. Jeg vil strax begynde dermed men mindst fjorten Dage maa jeg have for at tænke og komponere igennem Sagen og udføre Tegningen i Guld og Farver.«

Og Axel Poulsen beder i forlængelse af dette forberedende arbejde om at få tilsendt et fotografi af korbuen og koret samt mål af korets bagvæg. Han skriver også at: »Jeg udgaar fra at den buede Ramme omkring Korset kan sløjfes.« Tja, det var en såre naturlig tanke, men så let skulle det ikke gå! Og modstanden kom fra en uventet kant

Charlottenlund 8-4-1924

15.

Om der kan tænkes være Interesse for
en Altertavle skaaet i Eg, vil jeg gerne tegne
et forslag naturligtvis uden nogen som helst
forbindelse fra den Interesseredes Side. Jeg har
udført Altertavler til Fredens Kirke i Odense som
Fotografiet (ref. Sognepræst F. S. Hansen St. Hans
Sandsgaard Odense) samt til Jyske Kirken
i Odense (ref. Arkitekt N. Jacobsen
Jæssergade Odense). Den her afbildede
Altertavle er udført i Eg rigt forgyldt og
med Farver. Figuren er i naturlig størrelse.
Jeg kunde tænke mig at udarbejde et forslag
i de opgivne eller noget større Maal skaaet
i Eg med Farver og Forgyldning samt med
liggende Indramning som den paa Fotogra-
fiet for cirka 4000 Kr.

Axel Poulsen
Billedhugger

Maglevej 20 Charlottenlund

• Til en Altertavle

Axel Poulsens svar på menighedsrådets annonce i 1924.

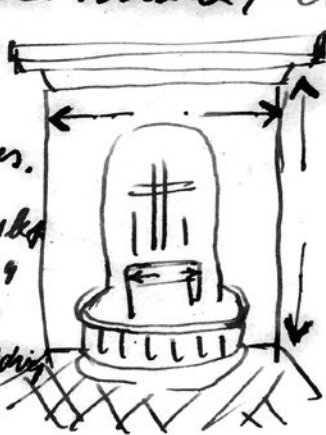
– derom senere. Sidst i brevet, hvor en række fak-
tuelle forhold vedr. korets og alterbordets propor-
tioner bedes klarlagt, kommer Axel Poulsen ind
på væggenes farve: »Med hensyn til det De siger
om at det er paatænkt at lade Kirken male vil jeg

gerne bemærke at en skulpteret Altertavle med
Farver og rig forgyldning aldrig kan virke skön-
nere end i en hvidkalket Kirke.« Fra første færd har
Axel Poulsen klart meldt ud, at han arbejder videre
med det foreslåede motiv og at han vil indordne

Charlottenlund 18-5-1924

Hr. Pastor Henrik Holst

Tak for Deres venlige og interessante Brev som ventede mig her da jeg kom hjem fra en Rejse. Deres Ide at anvende "De hellige tre Konger", som Motiv til Altertavlen tiltaler mig meget og jeg vil, som jeg forud sagt, uden Forbindelse fra Deres Side, gerne udarbejde en Skitse over dette Motiv. Jeg vil strax begynde dermed men mindst fjorten Dage, maa jeg have for at tænke og komponere igennem Sagen og udføre Tegningen i Blyd og Farver. Jeg vil være Dem taknemlig om De kunde bemærke at, aldrig saa lillet, Amatørfotografi taget nede fra Kirken saa at jeg kan faa et indtryk af hvor meget man er af Korset igennem Korbuen. Ligeledes vil jeg være glad for at faa disse Maal, Endevæggen hele højde og bredde samt Alterbords længde. Jeg tegner for at den buede Ramme omkring Korset kan sløifes. Med hensyn til det De siger om det der er paaløbet at lade Kirkens Maal vil jeg gerne bemærke at den skulptureret Altertavle med Farver og rig forgyldning, aldrig kan virke skønnere end i en hvidkalket Kirke.

Arbødet

Atal Poulsen

Reproduktionen af Altertavlen behøver ikke tilbaageende da den findes i Håndel.

altertavlens størrelse til korets, korbuens og alterbordets dimensioner, men også at han ønsker korvæggen rensat for andre virkninger og at han ønsker rummet hvidt og lyst.

I begyndelsen af juni måned sender Axel Poulsen et tegnet forslag til altertavlen, hvis mål han har fastlagt til 290 cm i højden, 210 cm i bredden:

»(...) Efter hvad jeg har forstaaet af Deres Brev anser De det heldigt om Altertavlen bliver anselig i Størrelsen og at dette har mere at betyde end om Prisen bliver noget trykket. Det er nu saadan at Prisen, 4000 Kr. er meget lille, og skulde jeg, som andre kunstnere, have Medhjælpere til at punktere ud alle Figurerer og Ornamenter i Egen skulde den vel næppe kunne fremstilles blot teknisk for den Pris, men da jeg udfører alt Arbejdet selv og skær Figurerne direkte i Materialet efter Tegninger og levende Model, derfor kan jeg udføre det for en saa lille Pris. Jeg kan ikke bestemt sige hvor lang Tid der vil gaa for at udføre den men efter de erfaringer jeg har fra de to Altertavler jeg forud har skaaret vil jeg anse at jeg behöver 6-8 Maaneder da der jo foruden det kunstneriske er et stort tekniskt Arbejde. – De har maaske hørt at Klavs Berg som er Mester til den skaarne Altertavle i St. Knuds Kirke i Odense, at han arbejdede paa den i otte aar med tolv silkeklædte Svende til Hjelp. Visseligen er denne ikke saa stor, men jeg har heller ikke en eneste »Silkeklædt Svend« til hjælp, uden er alene om arbejdet fra det de grove Egeplanker kommer ind ad Ateliedören og tils Altertavlen er færdig.«

Citatet viser den elskværdige, men også »pædagogiske« lune, der var kendetegnende for Axel Poulsen. Det er jo en diplomatisk udfordring, hver eneste gang der udføres en bestillingsopgave, at balancere imellem bestillerens økonomiske formåen/begrænsning, lysten til opgaven og arbejdet omfang, når man som kunstner både vil yde

sit bedste, respekteres for sin indsats og lønnes med rimelighed.

I midten af juli får Axel Poulsen så »den Glædelige meddelelse, at Altertavlen er vedtaget af Menighedsraadet«, og han har straks undersøgt, hvornår Kunstakademiets Altertavlekomité mødes, så forslaget kan godkendes. Da det er midt i ferietiden, får han at vide at komitéen nok først mødes til september, »(...) imidlertid lovede Sekretæren at han skulde forsøge at faa et beslutningsdygtigt Antal samlede indom rimelig Tid. Saa snart jeg hörer fra ham skal jeg meddele Resultatet.« Og han fortæller videre at: »Jeg lykkedes, dengang jeg lavede min sidste Altertavle, gennem Ministeriet faa Tilladelse at köbe nogle dejlige Egeplanker fra Orlogsværftet som jeg har saa meget til Rest af saa jeg tror det kan række ogsaa til denne Altertavle.« Henrik Holsts og menighedsrådets iver efter at forstå det kunstneriske formsprog imødekommer Axel Poulsen således:

»Jeg vil ikke paastaa at man kan sige at mit Forslag er i gennemført Romansk Stil, da til eksempel de romanske figurer som regel virker udelukkende Dekorative, og jeg derimod gerne vil söge faa indvarme og inderlighed i mine, faa dem mere Menneskelige med et Ord sagt. Ornamentet derimod anser jeg nok være overvejende romansk, især Maaden at anvende de fire Evangelisters Emblemer brugtes meget i den romanske Tid.«

Og så går arbejdet sin rolige og støtte gang; selv om altertavleudvalget ikke er mødt endnu, begynder Axel Poulsen for alvor på arbejdet i løbet af juli måned. Han laver store kompositionsskitser samt model- og draperistudier for så vidt muligt at sikre, at alt kan ligge klar til september. Han gør hvad han kan for at få godkendelsen i hus, sådan som det er aftalt med menighedsrådet. Og endelig, i midten af september, kan han skrive at altertavlen nu har været i udvalget, der ønsker et par mindre ændringer, blandt andet at inskriptionen nederst på altertavlen skal stå noget smallere og at evangelistsymbolerne være lidt kraftigere.

De første idéer til motiv og materialer.

Udvalget vil »om nogen Tid« besøge Axel Poulsen og se på den store tegning »i naturlig Størrelse«, som han snart har færdig – og så regner han med at »den Side af Sagen er klar«. Han må dog i samme brev meddele, at han er indkaldt til militærtjeneste i 25 dage, »(...) og det kom mig ganske meget paa tværs just for Altertavlens Skyld men forøvrigt er jeg saa godt som klar med alle Forarbejderne og venter kun paa den endelige Bestemmelse for at kunde begynde Udførelsen i Materialet.«

Fra Høveltelejren skriver Axel Poulsen den 26. september til Henrik Holst, at »Ja, det var virkelig kedeligt dette med Ministeriet. Se, jeg gik jo ud fra at det ingen Ide var at sende ind Tegningen til Ministeriet før end den var behandlet i Altertavlekommissionen, da jeg fra tidligere erfaringer ved, at Ministeriet ikke foretager sig noget som helst før dette er sket (...)«. Bundet til militærtjeneste i Høvelte prøver Axel Poulsen at udrede tre forviklinger: At tegningen til altertavlen ikke er godkendt af Kirkeministeriet, at Altertavlekommissionen ikke har færdigbehandlet sagen, fordi der skulle foretages ændringer i tegningen, og at man i Skjoldborg ikke skal være nervøse for disse ændringer.

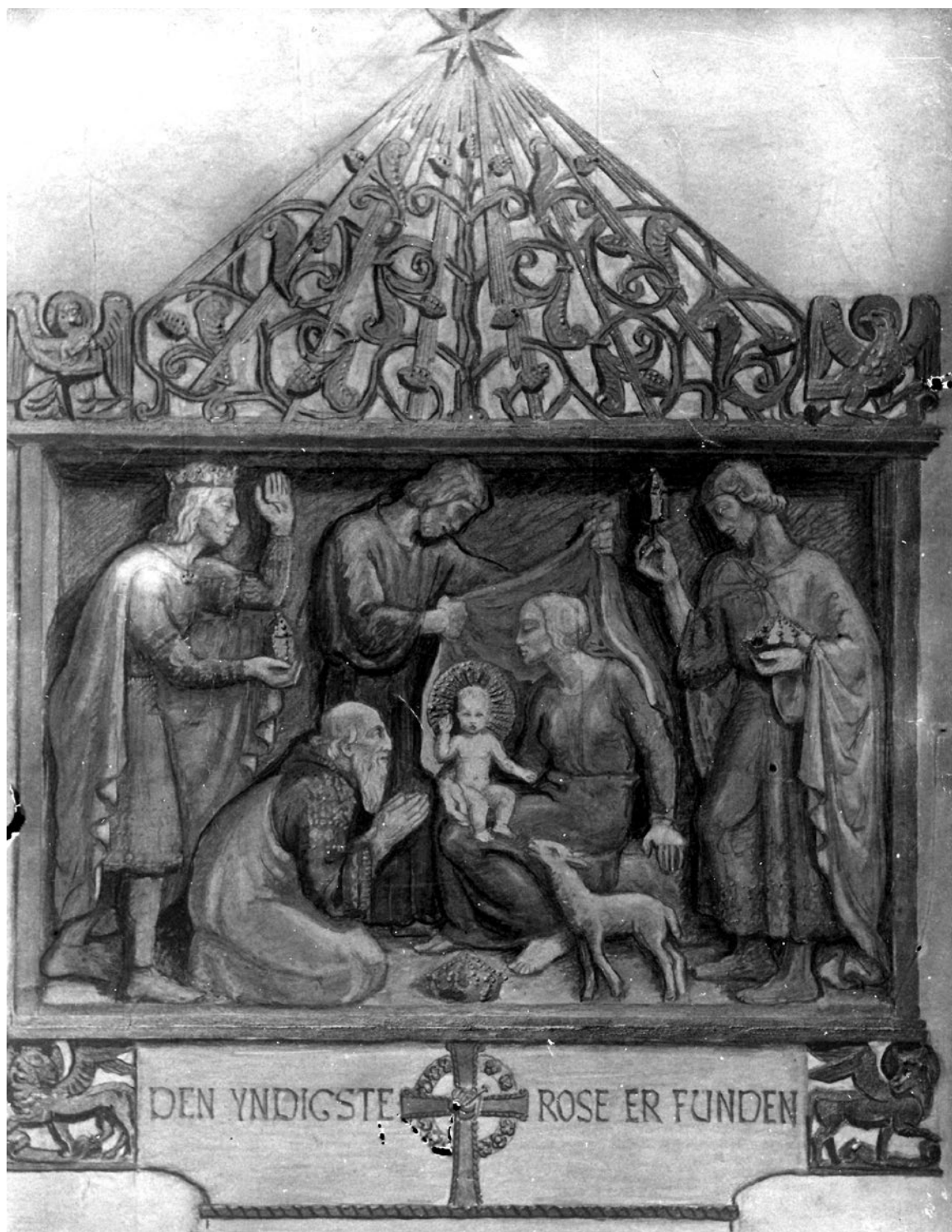
Axel Poulsen skriver til Henrik Holst: »Nej, Korset bibeholdes naturligvis. I det hele taget kan man ikke se at der er sket forandringer paa Forslaget. Jeg skal sige Dem i fortrolighed, at der er nye Mænd paa Akademiet nu. Meget meget unge, og de kan vist ikke saa godt lide at det skal gaa alt for gladt for mig at faa mine Forslag gennemførte.« Brevet afrundes med en forklaring på udformningen af de hellig tre konger: »Ja, de tre Konger repræsenterer jo de tre aldre, Ungdommen Middelalderen og Alderdommen. Og jeg har søgt at faa et Genskin af Lyset fra Barnet frem paa deres Ansigter (...)«. Fra bureaukratiske forviklinger til de kunstneriske bestræbelser: Der er mange bolde i luften og de skal gribes i de følgende måneder.

Det mest omfattende af brevene til Henrik Holst fra Axel Poulsen er dateret den 5. november 1924, og indlagt er en afskrift af et brev på to tætskrevne

sider, som han har sendt til »Her Professor Utzon Frank« den 30. oktober. Allerede i åbningslinjerne (af afskriften) anes følelsen af harme, men også af handlekraft:

»Da jeg for en Ugestid siden ringede til Hr Billedhugger Harboe angaaende Tegningen til Skjoldborg Kirkes Altertavle fik jeg det Svar at Tegningen ikke blev godkendt i Udvalget, samt at jeg skulde henvende mig til Dem [altså Utzon Frank], men at dette fik jeg nok Meddelelse om fra Akademiet [altså at der ikke var sket en godkendelse]. Nu har der imidlertid gaaet en Uge og jeg har ingenting hørt, og da hele Sagen har taget saa uendelig lang Tid og Menighedsraadet derovre med utaalmodighed venter paa besked, beder jeg Dem, vis det er rigtigt at det er Dem der har med Sagen at gøre, at være saa elskværdig at meddele mig en Tid da jeg kan faa Tale med Dem om Sagen. Jeg maa erkende at jeg er ikke saa lidt i Vildrede i dette Spørgsmaal. Efter den første Behandling af Skitzzen fik jeg Brev fra Akademiet at Her Billedhugger Harboe skulde meddele mig Akademiets Ønsker. Af Hr Harboe fik jeg at vide at Altertavleudvalget i Stedet for mit Forslag i skaaret Eg havde ønsket et Marmorrelief i Thorvaldsens Stil med den Træbue som findes til Indramning for at bevare denne. Da jeg, ærligt talt, ikke kan indse at det skulde være lykligt med et saadant Marmorrelief indfattet i en malet Træbue, fra en helt anden Tid, i en gammel Romansk kirke med en tung Granitbue der indrammer hele koret, som jeg jo har vist på Situationsskitzzen – altsaa en lille smal, kraftløs Træbue med et Marmorrelief i en tung bred Granitbue, Videre lader det sig ikke gøre af økonomiske Grunde da de Midler der kan disponeres over maaske ikke engang strækker til Marmorblok og Hugning. Efter at jeg havde fremsat disse Synspunkter gik Billedhugger Harboe med til at jeg arbejdede videre paa mit Forslag med visse Ændringer som jeg altsaa nu har foretaget.«

Udkast til altertavle. Tegning af Axel Poulsen.

Altertavlen i Skjoldborg Kirke anno 2014. Foto: Henrik Bolt-Jørgensen.

Afskriften af brevet til Utzon Frank viser at »*Her Billedhugger Harboe*« havde andre punkter på sin dagsorden end ønsket om et marmorrelief i stedet for en tavle hugget i egetræ; han kobkede nemlig sin villighed til at arbejde for Altertavleudvalgets godkendelse af Axel Poulsens forslag sammen med kunstnerens vilje til at udstille værket på Charlottenborgs Forårsudstilling:

»For at faa et fast Punkt at holde mig til spurgte jeg Hr Harboe om Tegningen skulde Behandles i Udvalget efter dette (altsaa at jeg ikke kunde være sikker paa at der ikke kom andre indvendinger) eller om Sagen kunde blive afgjort med ham alene. Aftalen blev da at den ikke skulde for i Udvalget paa ny men blive godkendt af ham. Imidlertid, forleden Søndag var Hr Harboe herude for at se Tegningen og godkente de af mig foretagne Forandringer saa at jeg troede da at Sagen var i orden. Men saa spurgte han om jeg vilde give ham mit Ord paa at klart sige om den blev udstillet eller ikke thi om den blev udstillet vilde han have den frem for det samlede Udvalg igen. Hertil svarede jeg at dette havde jeg endnu ikke tænkt paa, men naturligvis vilde jeg ikke afskære mig fra at udstille den om der blev Lejlighed dertil. Ja, altsaa forlangte han den ind for Udvalget igen. I Tro paa Hr Harboes Bemyndigelse fra Udvalget og i Tillid til hvad vi aftalte den Gang vilde blive overholdt, har jeg altså nedlagt et meget stort Arbejde paa en Arbejdstegning, og er dermed ikke blevet klogere paa hvad det er at Akademiet vil.«

Ja, det er lange citater, men alligevel formår Axel Poulsen jo at sætte sagen klart op: At han bliver hevet frem og tilbage i manegen af »*Hr Billedhugger Harboe*«, der tydeligvis har sine egne meninger om opgavens udførelse og sagens forelæggelse/ikke forelæggelse for Altertavlekommissionen og den efterfølgende godkendelse. Rasmus Harboe (1868-1952) sad i Akademirådet fra 1922 til 1938, var medlem af Charlottenborgs Censurkomité fra 1908 og udstillingskommissær for Charlottenborg 1923-26. Kort sagt: Han var en mand

med indflydelse. Og der var ret beset gået tre måneder uden en reel behandling af sagen i Altertavlekomitéen, når man regner fra Axel Poulsens første forespørgsel, som han beskriver den i brevet af 27. juli til Henrik Holst, frem til brevet den 5. november, hvor han anser godkendelsen for givet:

»Da det nu endelig ser ud som om alle disse forsinkelser med Altertavleudvalget skulde have en ende og Tegningen være godkendt vil jeg med det samme meddele Dem dette. (...) Som De nok kan forstaa er jeg meget ked af at der er gaaet saa lang Tid forinden Sagen blevet afgjort, men jeg beder Dem være forvissat om at dette ikke er min Fejl.«

Axel Poulsen ville jo aldrig have besværet menighedsrådet og Henrik Holst med sit eget baglands uenigheder og trækken i langdrag, hvis ikke det havde medført forsinkelser. Men det var præcis, hvad der skete. Takket være Axel Poulsens samvittighedsfuldhed og ansvar for opgavens hurtige udførelse har vi hans redegørelse for sagens langsommelige gang, slendrian, pression og den blandt udvalgsmedlemmerne eventuelle kunstneriske uenighed. Herom skriver Axel Poulsen i samme brev, 5. november 1924, i forsigtige vendinger:

»(...) Jeg har hele Tiden haft en Følelse af at der laa noget bag ved denne Maade at kassere mit Udcast, (...) jeg siger det kun for jeg vil at De skal forstaa at jeg mistænker der er nogen eller nogle der finder at denne Type af Altertavler som jeg vilde skulde blive min indsats i vor Kirkelige Kunst, som jeg ikke anser for fuldkomne, men som jeg gerne vil have lov at arbejde videre med og søge at gøre alt skønnere – at de ikke rigtigt synes om jeg faar fremgang med dette. Men da jeg jo ikke kan faa klart fat paa hvordan det egentlig hænger sammen og derfor ikke kan fremsætte noget positivt beder jeg Dem lade dette være en Sag os imellem, (...).«

Men på dagen for brevet til Henrik Holst har Axel Poulsen talt med Akademiforvalteren, der med en

undskyldning svarede, at han troede Axel Poulsen allerede havde fået svar og at der snarest ville blive sendt et brev fra Akademiet til Kirkeministeriet om at altertavlen var godkendt. Axel Poulsen slutter det lange brev med fortrøstningsfuldt at konstatere, at der ingen grund er til at vente længere på at tage fat på arbejdet, at han nu er ved at modellere de forskellige ansigter i ler, *»(...) og en af Dagene tænker jeg at begynde med udførelsen i Egen for at ikke Arbejdet skal staa stille.«*

Axel Poulsens følelse af at være kommet i klemme skyldes sandsynligvis klimaet på Akademiet, hvor Rasmus Harboe på den ene side og *»de meget meget unge Mænd«* (omtalt tidligere i artiklen) på den anden skulle finde en rimelig arbejdsform. Med den jævnaldrende, i 1918 udnævnte professor Einar Utzon-Frank (1888-1955) delte Axel Poulsen mange fælles kunstneriske idealer, og med brevet af 30. oktober, der forklarede de urimeligheder Axel Poulsen blev udsat for, blev der heldigvis handlet hurtigt fra Akademi-ledelsens side.

Efter fire måneder, nemlig i begyndelsen af marts 1925, skriver Axel Poulsen igen til Henrik Holst for at fortælle, at altertavlen nu er færdig og udstilles på Charlottenborgs Forårsudstilling. Det har altså blot taget Axel Poulsen fire måneder at skære den ud i træ – en fantastisk arbejdsindsats:

»Jeg har arbejdet saa godt som Nat og Dag paa den hele vinteren, men havde jeg ikke faaet Ud-sættelse med indleveringen til Udstillingen havde jeg alligevel ikke naaet at faa den med. Men som sagt den staar der inde i Træets farve, dels derfor at jeg ikke naaede at faa Farven lagt paa og dels derfor at jeg vilde have den Mulighed at kunde arbejde lidt mere paa den om jeg syntes der var noget der kunde gøres mere ved. Men endnu har jeg ikke faaet besked om Sagen er klar i Ministeriet, men jeg tænker at gaa derop en af Dagene.«

Og det gør Axel Poulsen, hvorefter han den 17. marts 1925 kan skrive til Henrik Holst:

»Igaar var jeg oppe i Ministeriet og talte med Kontorchef Hastrup som var meget ked af at Sagen er bleven saa langtrukken, men just i disse Dage var den endelig gaaet i orden og nu skulde den endelige Expedition ske hurtigt. Han spurgte mig om det var et lille og ikke just velhavende Sogn, til hvilket jeg svarede at jeg havde indtryk af at de behøvede saa megen hjælp som mulig til sin Altertavle.«

Og i slutningen af marts skriver kunstneren om de praktiske foranstaltninger vedr. transport og opstilling af tavlen. Det er umuligt at fjerne tavlen fra udstillingen på Charlottenborg, hvor den har en fremtrædende plads, og et forslag om at tilføje den *»vinger«* – altså gøre den trefløjet – bliver afvist som en dårlig ide: *»Der er ingen Tvivl om at det skulde skade Udseendet højst betydeligt med de omtalte 'Vinger'. Kunne der ikke være Muligheder for at de 125 cm som Alterbordet har i Bredde var tilstrækkeligt og i stedet for gøre Afstanden større mellem Altertavle og Væg.«* og til sidst vender Axel Poulsen tilbage til sit ønske om at: *»Ja, det var jo udmærket om Kirken kunde blive kalket forinden opstillingen af Altertavlen, og jeg anser ubetinget at det enkleste og skønneste er at Murene bliver helt vide.«*

I brevet har Axel Poulsen lavet en skitse til ny opstilling, hvor alterbordet med tavlen flyttes ud fra væggen og altertavlen står frit fra bagvæggen, støttet af to jernstolper. Henrik Holst må have besøgt udstillingen på Charlottenborg og set altertavlen, fordi vi i et brev dateret 7. april 1925 kan læse, at Axel Poulsen skriver til ham: *»Det glæder mig at De i øvrigt synes at den har vundet under Udarbejdelsen. Det er jo ret naturligt at jo mere man arbejder med et saadant Værk, desto mere trænger man ind i de forskellige Figurers Væsen og kan give dem et skønnere og inderligere Udtryk.«*

I samme brev bliver Axel Poulsen bedt om gode råd vedrørende bemaling af kirken og svarer at han gerne vil være behjælpelig, men foreslår dog *»at lade Autoriteterne raade«*; kun gentager han:

Charlottenlund 5-3-1925

Kære Her Pastor Henrik Holst.

Ja, nu er Altertavlen færdig og står
ind i paa Charlottenborgudstillingen.
Det vil sig, den har endnu ikke været
farver, det naaede jeg ikke. Jeg har
arbejdet saa godt som Nat og Dag paa den
hele Vinteren men havde jeg ikke været
udrøttelig med indleveringen til Udstillingen
havde jeg alligevel ikke naaet at færdig
den med. Men som sagt den står der
ind i Træets farve, dels derfor at jeg ikke
naaede at paa Farven lagt paa og dels
derfor at jeg vilde have den muligst at
kunne arbejde lidt mere paa den om jeg
synes der var noget der kunde gøres
mere ved. Men endnu har jeg ikke
været beskæftiget om Sagen er klar i Ministe-
riet, men jeg tænker at gaa derop en
af Dagene.

Med Venlig Hilsen
Deres Ordbødige
Axel Poulsen

Brev fra Axel Poulsen til pastor Holst et år efter de første kontakter.

»At Murværket og specielt Korvæggen bliver hvidkalket er det som egentligt er det væsentligste for Altertavlens Skyld.« og kan ikke dy sig for at tilføje, at han godt kan tænke sig at det kan blive godt med perlegråt som grundtone – her tænkes utvivlsomt på kirkeinventar og alterskranke.

Endelig, den 23. maj, meddeler Axel Poulsen, at Charlottenborg-udstillingen nu er lukket og at han har fået altertavlen hjem den 20. maj, hvorefter han straks har færdiggjort farvelægning og forgyldning. Han håber indenfor ganske få dage at sende den af sted med toget, hvilket sker den 29. maj

Charlottenlund 28-5-1925

Kære Hver Pastor Henrik Holst.

I morgen Eftermiddag afgaar
Altertavlen fra København
og efter hvad de mener paa Banen
skulde den være i Thisted lige
efter Pinse. Da jeg selv vil
være der og tage imod den, tænker
jeg at rejse herfra saa at jeg kan
være i Thisted paa Tirsdagen.

Hiertelig Hilsen.
Deres Erbødige,
Axel Poulsen

Opstilling af altertavlen nærmer sig.

1925 – »og efter hvad de mener paa Banen skulde den være i Thisted lige efter Pinse. Da jeg selv vil være der og tage imod den, tænker jeg at rejse herfra saa at jeg kan være i Thisted på Tirsdagen.«

Axel Poulsen kom, han overværede opsætningen, takkede Henrik Holst i brev af 7. juni 1925 for nogle hyggelige dage i Skjoldborg Præstegaard, kom med gode råd til fotografering (at fotografere ved middagslys og fjerne lysestagerne) – og nævnte, at han ville være taknemmelig for at få nogle penge. Det sidste brev fra Axel Poulsen til Henrik Holst er dateret den 24. juli 1925; heri

spørger han venligt til udbetaling af resten af pengene for altertavlen og han spørger til altertavlens indvielse, hvor han ikke selv var til stede. Et år og tre måneder tog det, før Skjoldborg Kirkes menighed fik deres ønskede alterbillede. Nok var det senere end Skjoldborg Kirkes menighedsmedlemmerne havde håbet – men takket være Axel Poulsens målbevidste energi og Henrik Holsts langmodighed med hovedstadens kunstforviklinger og ministerielle tidsterminer, var samarbejdet til gensidig glæde og slutresultatet en stor kunstnerisk berigelse for kirkegængerne i Skjoldborg.

ALTERNATIVTAVLENS UDFORMNING

Axel Poulsen (1887-1972) boede i sine opvækst- og ungdomsår i Odense, hvor han fra barnsben blev sat til at hjælpe sin far, der var snedkermester, med træskæreri. Han tog svendebrev som snedker/billedskærer i 1907, men blev tvunget til at arbejde i sin fars virksomhed, til han fyldte 21 år. Med en indstilling til Kunstakademiet i København fra sin lærer på Teknisk Skole i Odense kunne Axel Poulsen starte sin uddannelse som billedhugger i 1908 (han havde blandt andet Joakim Skovgaard som lærer), og han var færdig i 1911. Han markerede sig stærkt i forlængelse af sine studier ved i 1912 at vinde den lille guldmedalje, i 1913 den store.

Stipendier og støtte i forlængelse af disse priser gjorde det muligt for Axel Poulsen at bosætte sig i Italien i årene 1913-17, og den italienske renæssancekunst kom til at sætte sit stærke præg på hans stiludtryk. Det var ikke mindst ungrenæssansen i Firenze, der fik indflydelse på Axel Poulsens kunst: Freskomalererne Giotto og Fra Angelico med de enkle figurtegninger og det klare psykologiske indhold samt billedhuggeren Donatello med den elegante linjeføring og den neddæmpede gestik. De fire år i Italien, med kortere ophold i Grækenland, Tyskland og Frankrig, har været modnings- og løsrivningsår for Axel Poulsen, for der var nok at tage stilling til og bearbejde i den kunstneriske turbulens omkring 1. verdenskrig og modernismens gennembrud.

Tre faktorer udgør grundelementerne i Axel Poulsens kunst, som den fremstår i altertavlen i Skjoldborg Kirke: Den antikke græske kunst, den italienske renæssance og dansk skønvirke. Axel Poulsen, hvis første arbejder var figurgrupper hugget i marmor, blev optaget af græske relieffer fra den tidlige hellenske tid, hvis formskønhed var bundet til stenen i stramme kompositioner. Den kunsthistoriske forskning havde igennem årtier været koncentreret om det norditalienske maleri, om freskomalerier og altertavler fra 13- og 1400-tallet. Madonna, de hellig tre konger, helgener og stiftere blev fremstillet som elegante

hoffolk omkring et Kristusbarn, der udstrålede styrke og ro.

I Skjoldborg Kirkes altertavle ser man jomfru Maria i profil; hun betragter barnet med nedslåede øjne, som ligger dets skæbne og offerdød i hendes tanker; barnet, der som den eneste af figurerne på tavlen har en glorie om hovedet, sidder frontalt og kigger ud mod beskueren, med hånden løftet i en velsignelse. Josef, der løfter en kappe beskyttende op bag jomfru Maria, er inderligt forbundet med mor og barn. De hellig tre konger repræsenterer – som tidligere citeret – de tre livsaldre. Axel Poulsen har givet dem meget enkle attributter og klædedragt – de to frembærer røgelseskar, den ældste er faldet på knæ foran barnet. Axel Poulsen er altid blevet værdsat for sin evne til at fortælle i enkle symboler, og i dette tilfælde er de hellig tre kongers kroner brugt til at karakterisere aldersforskelle: Den unge mand, der i en glad gestus løfter sin gave frem mod barnet, bærer i ungdommelig frimodighed sin krone på hovedet. Den midaldrende konge har taget sin krone på armen og bøjer hovedet, fordi han indser at han står foran et kongebarn. Men den gamle mand er faldet på knæ, og hans krone ligger foran barnets fødder som en markering af hvem der er den »rigtige« konge. I ydmyg hengivelse – med foldede hænder og vidtåbne øjne – oplever han en åbenbaring.

Den danske tradition for alterudsmykninger blev fornyet med brødrene Skovgaard og deres efterfølgere. Malede altertavler blev udstyret med rigt dekorerede rammer, tegnet og skåret af kunstnere som Thorvald Bindesbøll, Andreas Clemmensen, Joakim og Niels Skovgaard, Niels Larsen Stevns m.fl. De pragtfulde billedindfatninger var et opgør med pietismens flade og fade alterudsmykninger og udsprang af en søgen tilbage i tiden, til den danske middelalder, fortælleglæden og de virkningsfulde symboler, med forgyldninger og farver.

Alle disse strømninger optog Axel Poulsen, som derudfra skabte et helt personligt kunstnerskab. Han brugte sine enestående evner som billedskærer til at give sin tavle håndværksmæssig skønhed, og med sin eminente dygtighed turde han

Detalje fra altertavlen. Foto: Henrik Bolt-Jørgensen.

også udtrykke sig enkelt. Han udførte hele altertavlen i et arkaisk-udformet relief, hugget med synlige håndværksmæssige spor i dansk egetræ og med figurgruppen inspireret af renæssancens alterbilleder. Han var dybt forankret i 1800-tallets eklekticisme, hvor man udvalgte de dele fra fortidens stilhistorie, som man fandt relevante for en given opgave – for så at tilsætte dette udvalg en personlig opfattelse.

Derfor redegør Axel Poulsen også for at han tilstræber et romansk udtryk, fordi det passer til det kirkerum, han skal udsmykke. Kirkens middelalderlige korbue er for ham ét af de væsentligste parametre for størrelse og udformning af altertavlen: Korbuen er tung og grov, og dét faktum skal altertavlen forholde sig til. Samtidens historieforskning var meget optaget af Danmarks middelalder, blandt andet kirkernes romanske døbefonte og granitkvadre. Dansk granit og dansk egetræ har samme bundsolide og traditionsrige karakter; disse materialer peger ud over sig selv og deres samtid og omslutter både fortid og fremtid.

KALLERUP KIRKES ALTERTAVLE

Kallerup Kirke er (og var) en annekskirke til Skjoldborg Kirke, men den blev alligevel »betænkt« i forbindelse med Skjoldborg Kirkes nye altertavle. Henrik Holst beretter i en artikel i Thisted Amtsavis, trykt 15. august 1925, at begge kirker er blevet malet og begge er skænket nye lysestager. Kallerup sogn er lille og forbedringerne i kirken »er præget af, at Renterne af dens Kapital ikke engang er tilstrækkelige til de ordinære aarlige Udgifter.« Men i 1936 blev det muligt – takket være en pengegave fra emmigranten Peder Jensen, South Dakota – at berige Kallerup Kirke med en ny altertavle. Igen er det pastor Henrik Holst, der skriver om forløbet, og artiklen kan læses i *Thisted Amts Avis* 14. september 1936.

Axel Poulsen præsenteres ikke nærmere, men formodes at være læserne bekendt; til gengæld fylder beskrivelsen af altertavlen og motivets tolkning meget. Som i Skjoldborg Kirke er materialet egetræ, udskåret af Axel Poulsen selv. Proportionerne er mindre, fordi de er tilpasset den mere beskedne kirke; derfor er tavlen bredere og lavere, og så er den helt forgyldt. Henrik Holst skriver: »Hvorfor nu det? Paa Grund af de vanskelige Farver og det sparsomme Lys i Kirken. Et gyldent Alter kan »staa« til næsten alt og er tildels »selvlysende«, og vi vil hurtigt opdage, hvor forskelligt det kan tage sig ud i de skiftende Belysninger. Der er noget levende over det.«

Motivet er den 12-årige Jesus i templet, der taler med de skriftkloge. I midten står drengen i en let kontrapost og peger med den ene hånd på de lærdes skriftbøger, mens han med den anden hånd viser opad, mod lyset. Jesus er omgivet af seks siddende mænd, der med deres forskellige kropsholdninger og ansigtsudtryk viser forskellige reaktioner på situationen: Fra ivrig lytten og eftertænksomhed til skepsis og afstandtagen. Axel Poulsen så det atter en gang som sin fornemste opgave at nuancere sine figurers fremtoning og dermed tydeliggøre billedfortællingen.

Af kirkens protokoller fremgår det, at Axel Poulsen fik den samme sum, 4000 kr., for opgaven,

som han fik for altertavlen i Skjoldborg Kirke 12 år tidligere. Vilkårene var også de sammen, nemlig at denne sum omfattede alle udgifter til altertavlen var på plads i kirken. Af protokollerne fremgår det også, at menighedsrådet (igen) anmodede kunstneren om at de enkelte figurer på altertavlen blev så forskellige, så »individualiserede« som muligt.

Det fremgår ikke af kilderne, hvordan altertavlens motiv blev fastlagt; det er et usædvanligt motiv for en altertavle, men der verserer den mundtlige forklaring at de tolv år, der ligger imellem Skjoldborg og Kallerups nye altertavler, har givet ideen til den tilsvarende aldersforskydning i Jesu opvækst, fra spædbarn til 12-årig.

Måske er der også en anden forklaring. Henrik Holst oplyser (som ovenfor nævnt), at altertavlen er bekostet af en emigrant, Peder Jensen, Bryant, South Dakota. Holst fortæller at Peder Jensen »(...) er født i Skjoldborg 1860; men i Aarene før Udvandringen i 1882 tjente han i Kallerup.« Det var altså en helt ung mand, der drog mod det

fremmede, men som mere end 50 år efter huskede på sin hjemstavn og sendte penge til kirkens forskønnelse (til en kirkeklokke, men det blev ændret til altertavlen).

Ser vi på Axel Poulsens egen udvikling, blev han fastholdt i sin fars værksted som billedskærer, til han blev myndig og kunne forlade Odense. Efter akademiårene og udlandsårene i Italien kom Axel Poulsen hjem, »bestyrket i en anden indstilling over for kunsten, og han søgte efter opgaver, der havde en slags social funktion.« (Frithiof Brandt: Axel Poulsen, Kbh. 1947, s. 15). Han tilbyder selv at udføre en altertavle til Ansgar Kirke i Odense (i 1917) og udformer i 1919 en kalkstensfrise til facaden på KFUK's bygning i St. Kannikestræde i København. Det var altså ikke som »fri kunstner« han ønskede at udfolde sig, men i et felt, hvor kunst og samfund får fælles liv. Derfor satsede Axel Poulsen igennem hele sit kunstneriske virke på at udføre opgaver i det offentlige rum, og det er hér, hans hovedværker, blandt andet Mindelunden i Aarhus, kan ses den dag i

Axel Poulsens altertavle i Kallerup Kirke. Foto: Henrik Bolt-Jørgensen.

Bebudelsen. Detalje fra altertavlen. Foto: Henrik Bolt-Jørgensen.

dag. Samtidig er det religiøse engagement også meget tydeligt, og med udsmykningsopgaven for KFUK næres tanken om at Axel Poulsen har haft en tættere tilknytning til kredsen omkring præsten Olfert Ricard (1872-1929).

Motivet til Kallerup Kirkes altertavle kan muligvis være inspireret af Ricard, der iflg. Den Store Danske Encyklopædi var *»en indflydelsesrig personlighed i dansk kirkeliv i de første årtier af 1900-tallet som forgrundsskikkelse i det kristelige ungdomsarbejde, især KFUM og studenterbevægelsen«*. Allerede i 1905 udkom Ricards bog *Ungdomsliv*, som opfordrede unge mennesker til at leve i fromhed og renhed. Med den diskretion, der altid hersker i kunsthistoriske og biografiske skrifter fra tidligere tid, nævnes det ingen steder, om Axel Poulsen var påvirket af Olfert Ricards idéer, men Kallerup Kirkes alterudsmykning illustrerer de samme tanker om at den historiske Jesus, menneskesønnen, der taler appellerende og indtrængende til omverdenen og viser vejen for os, bør og skal være det store forbillede. Axels Poulsons Jesus-skikkelse er en dreng af menneskelig natur, selvom han udstråler eller omgives af strålende lys. I sin samtale med de »kloge« mænd peger han – ung og ubesmittet – fremad og viser vejen til efterfølgelse, til »sandheden og livet«.

Oven over alterets hovedfelt skildres – i en smal, gennembrudt og meget smukt udformet frise – de

tre stadier i Jesu liv: inkarnation (bebudelsen), død (gravlæggelsen) og opstandelse (englene ved den tomme grav). I altertavlen som helhed visualiseres Gudssønnens menneskelige natur, hans betydning som menneskelig vejleder og forbillede. Axel Poulsen havde ganske vist haft Joakim Skovgaard som lærer på Dekorationsskolen ved Kunstakademiet, men hans kristne billeder synes at ligge langt fra Skovgaards drama og helte dyrkelse. Jesus i Kallerup er ung, mild og rolig; hans samtale med de skriftkloge er indtrængende og appellerende. Jesus varsler med denne samtale, at han vil bygge et nyt tempel, en ny tro – og at man i denne tro skal mødes i Guds »elskelige boliger«.

Den unge mand, der kom til USA og mødte de fremmede, holdt jo også fast i sin tro, holdt fast i sine rødder og betænkte sin ungdoms kirke med en stor pengegave. Var det i taknemmelighed for trøst og støtte ved afrejsen til det fremmede eller var det i erkendelse af et fælles kristenliv på tværs af de store have? Måske begge dele.

Nina Hobolth

Født 1948. Kunsthistoriker. Leder af Randers Kunstmuseum 1985-89 og af Nordjyllands Kunstmuseum 1989-2010.